מקור ראשון

גיליון 684, ט' תשרי תשע"א, 17.9.2010 www.jtimes.co.il מקור ראשון

עד החתונה זה יעבור

התגיירת במהלך שירותך הצבאי? בבואך להירשם לנישואין, אתה עלול לגלות שהגיור שלך אינו נחשב. בשבוע שעבר התברר בדיון בבג"ץ שאשמים בכך לא רק רבנים מחמירים, אלא גם הנהלים. "יש פה ממש לאו מהתורה של אונאת הגר", אומר הרב פרופ' בנימין איש־שלום, ראש המכון ללימודי יהדות למתגיירים

יפעת ארליך

למרות הסוף הטוב הגישו את העתירה, הזוג שוסטין בחתונתם. משמאל: הרב פרבר

את הפצצה הטילה נציגת הפרקליטות, עורכת הדין יוכי גנסין, בדיון בבג"ץ ביום שני שעבר. "בכל הגיורים שמתבצעים במערך הגיור של צה"ל לא מכהנים דיינים של גיור, ולמעשה כל מי שהתגייר בצה"ל צריך לקבל אישור של הרבנות". השופט עוזי פוגלמן שאל, "זה היה סודי?" וגנסין השיבה "כן. מי שגילה את זה הוא אני". נשיאת בית המשפט העליון דורית ביניש הביעה פליאה: "מה שגברתי אומרת הוא שכל גיורי צה"ל לא כשרים?" ועו"ד גנסין הסבירה שהגיורים בצה"ל הם תחילתו של התהליך, ואין די בהם כדי לרשום את המתגייר לנישואין.

זו הייתה תשובת המדינה לעתירה שהגישו מכון עתים, יחד עם פעילים בתחום הגיור: ד"ר עליזה לביא, אלוף (מיל') אלעזר שטרן ועתני עמידם, יחד עם זוג העולים מקסים ואלינה שוסטין, נגד הרבנות הראשית וארבעה רבני ערים, בשל סירובם של האחרונים להכיר בגיורי המדינה לצורך רישום נישואין. הרב יוסף חיים בלוי מאשקלון, אחד מארבעת הרבנים הללו, סירב לרשום לנישואין את בני הזוג שוסטין, אף שאלינה הציגה תעודת המרה כשרה שאישרה כי עברה גיור כהלכה במסגרת צה"ל. בצר לו פנה הזוג למכון עתים, ובהדרכתו נרשם לנישואין במקום אחר. הרב ד"ר שאול פרבר ממכון עתים ערך להם את החופה בעצמו. למרות הסוף הטוב החליטו בני הזוג להגיש את העתירה, כדי לחסוך מזוגות אחרים של גרים את ימי החרדה שעברו עליהם.

"הטענה העיקרית של הפרקליטה", מסביר הרב פרבר, "הייתה שמבחינה מנהלית יש תקנות גיור, שנכתבו על ידי הרבנות הראשית ואושרו בידי היועץ המשפטי לממשלה, המגדירות את סמכותו של הגיור האזרחי, אך אין תקנות מקבילות המגדירות את סמכותו של הגיור הצה"לי. הפרקליטה הטילה ספק בגיורים שנעשו בצה"ל, אבל צריך להבין שלא מדובר בספק הלכתי, אלא רק בספק משפטי־מינהלי. אנחנו חושבים שלא היה מקום להטיל ספק בגיורים הללו במסגרת דיון בבג"ץ, ודאי שלא בפרהסיה. אם יש בעיה מינהלית צריך לטפל בה ולתקן את התקנות החסרות, אבל לא לעשות זאת בצורה שפוגעת אנשות בגיור הצה"לי".

"דבריה של עו"ד גנסין הטילו ענן כבד על הגיור בצה"ל. הפרקליטה נתנה במודע או שלא במודע גב לאותם רבנים שמסרבים לרשום לנישואין גרים שעברו גיור אזרחי או צבאי".

על פי טענת העותרים, גם רבנים אחרים המשמשים רשמי נישואין בפועל – הרב שמחה הכהן קוק מרחובות, הרב יהודה דוד וולפא מראשון־לציון והרב יוסף שיינין מאשדוד – מערימים קשיים רבים על גרי צדק המבקשים לפתוח תיק נישואין. באי כוח העותרים – עורכי הדין צוריאל לביא, ד"ר אביעד הכהן וגיא כרמי – ציינו בעתירה כי גישה מחמירה זו כלפי בוגרי הגיור הצבאי והאזרחי הולכת וגוברת בשנתיים האחרונות, תוך שהיא פוגעת באלפי אזרחים – גרים, בני זוגם ובני משפחותיהם.

"בידה האחת", נכתב בעתירה, "נותנת המדינה בידי המתגיירים תעודה המעידה על הצטרפותם לעם היהודי, ובידה השנייה – באמצעות רשמי הנישואין – היא דוחה אותם, מערימה עליהם קשיים. גר צדק אינו, להבדיל, כלי רכב אשר צריך לעמוד מדי שנה למבחן חוזר. (הרבנים) חורגים מסמכותם ופוגעים פגיעה קשה בערכי היסוד של מדינה יהודית ודמוקרטית".

בעקבות הדיון בבג"ץ, שהיה הדיון הראשון בעתירה, התקיים ביום ב' האחרון בוועדה לביקורת המדינה דיון על הגיורים בצה"ל, בהשתתפות ח"כים ואנשי ציבור. במהלך הדיון טענה גנסין כי דבריה בבג"ץ, לפיהם מי שהתגייר בצה"ל זקוק לאישור נוסף של הרבנות, לא הובנו כהלכה. ח"כים ומשתתפים נוספים דרשו בדיון שהרבנות הראשית תכריז בפרהסיה שכל הגיורים שנעשו בצה"ל תקפים ומאושרים.

טסט שנתי לגר

"אנחנו תובעים שהרב הראשי לישראל, הרב שלמה עמאר, ייצא באמירה חד־משמעית שהגיורים בצה"ל תקפים", אומר הרב פרופ' בני איש־שלום, העומד בראש המכון המשותף ללימודי היהדות האחראי על הכנת המתגיירים לגיור. "זה נדרש ומתבקש לא מפני שיש בעיה מהותית בגיורים, אלא מפני שבציבור נוצר רושם מסוים בעקבות הפרשה הזאת, ואת העננה הזאת צריך להסיר. יש כאן אחריות כלפי ציבור גדול של מתגיירים שצריך להסיר את החרדה והעינוי שהם עוברים. יש פה ממש לאו מהתורה של אונאת הגר. חייבים לתקן זאת במהירות עוד לפני יום הכיפורים".

גיורים בצה"ל נערכו כבר לפני שישים שנה, ובכל זאת בעשור האחרון הלכו הגיורים בצה"ל והתמסדו במסגרת קורס 'נתיב'. על פי נתונים שהוצגו בדיון בכנסת, משנת 2001 סיימו את תהליך הגיור 4,584 חיילים, מתוכם 3,510 נשים. עוד 811 חיילים נמצאים כעת באמצע התהליך.

"במהלך הדיון בבג"ץ, וגם לפני שהגשנו את העתירה, הציעה הרבנות הראשית למנות רשמי נישואין מיוחדים לגרים וכך לעקוף את הרבנים שמסרבים לרשום גרים לנישואין", אומר פרבר. "למכון עתים יש קשר רציף עם הרבנות הראשית. חששנו לפגוע בקשר הזה, ולכן ישבנו ברבנות יום לפני שהגשנו את העתירה, כדי לנסות ולגבש פתרון מוסכם. רק כאשר הבנו שהרבנות לא מבינה את גודל הבעיה ומציעה לעקוף אותה באופן כזה שיסמן את הגרים, פנינו בלית ברירה לבית המשפט העליון. ההלכה קובעת שאסור לענות את הגר, ולכן אסור שיהיה פתרון שיפלה את הגרים. אני מתקשה להבין איך הרבנות הראשית מאפשרת לרשמי נישואין לעשות שבת לעצמם ולהטיל ספק בגיורים שאושרו על ידי המדינה ועל ידי הרבנות".

כבר פנו אליכם גרים מודאגים?

"מכון עתים מפעיל קו חם לפניות. זהו קו נגיש מאוד שפונה אליו כל מי שזקוק לייעוץ בענייני מעגל החיים היהודיים, לאו דווקא גרים. מאז התבטאות הפרקליטה קיבלנו כמה וכמה פניות של גרים מודאגים. אחת הפניות הייתה של חתן שהופעל עליו לחץ מצד המשפחה לבטל את האירוסין עם הכלה הגיורת. הבעיה היא שהעננה שהוטלה על הגיור בצה"ל מעוררת אצל המועמדים לגיור ספקות אם יש בכלל טעם להתחיל בהליך הגיור".

> הרב ד"ר שאול פרבר, ראש מכון עתים: "מאז התבטאות הפרקליטה קיבלנו כמה וכמה פניות של גרים מודאגים. פנה אלינו חתן שמשפחתו לוחצת עליו לבטל אירוסין עם כלה גיורת. העננה שהוטלה על הגיור בצה"ל מעוררת אצל המועמדים לגיור ספקות, האם יש בכלל טעם להתחיל בהליך הגיור"

המטרה של מכון עתים היא להנגיש לציבור החילוני את המפגש עם הממסד הדתי. "אנחנו לא עוסקים רק בגיור, אלא בכל הטקסים הקשורים למעגל החיים היהודיים. בנושא הגיור התחלנו לעסוק בשנת 2004. מהר מאוד התברר לנו שאין מדריך ידידותי־למשתמש להליך הגיור. התחלנו לספק מידע לגרים פוטנציאליים שלא ידעו לנווט את צעדיהם מול הממסד. ב־2005 פתחנו את הקו החם, וכך נעשינו כתובת לגרים הנתקלים בקשיים. כיום פונים לקו בכל חודש כ־200 גרים, ועד היום כבר סייענו ל־4,000 גרים. השירות שאנחנו נותנים הוא ללא תשלום ואיננו מקבלים תקציב מהמדינה".

זה לא מחדל של המדינה שעמותה פרטית מלווה את הגרים?

"המדינה משקיעה הרבה מאוד כסף במערך הגיור. יש בו אנשים טובים, אבל הם לא מצליחים לענות על כלל הצרכים של הגרים. יש נתק בין ההליך הלימודי המכין לגיור לבין הגיור עצמו בבית הדין. אין מי שמלווה את הגר הפוטנציאלי מהרגע שבו התקשר בפעם הראשונה כדי לברר על הגיור ועד המקווה, שחותם את התהליך. למערך הגיור אין גם מערכת משוכללת שעונה לפניות ציבור".

החופה שייכת לזוג

פרבר משמש גם רבה של 'קהילת נתיבות' ברעננה ועוסק בהוראת היסטוריה יהודית באוניברסיטה העברית בירושלים. "אני מרגיש קצת מוזר. אני אמריקני, עליתי ארצה רק לפני 15 שנה – ובכל זאת אני מייצג 4,500 גרים. קטונתי. מפתיע אותי שאני צריך להוביל עתירה כזאת ולא הישראלים הוותיקים".

מה הוביל אותך באופן אישי להקים את מכון עתים?

"גדלתי בבית אורתודוכסי, אבל מאוד פתוח לעולם, וגם היום, כרב וכדוקטור אני מנהל אורח חיים המשלב בין עולמות. אני מרגיש שהיהדות שייכת לכולם. כשעליתי ארצה והתחלתי לחתן זוגות חילונים, הבנתי את עומק הניכור מהממסד הדתי. הרגשתי שצריך לשדר לרחוב הישראלי משהו אחר. צריך להעביר את המסר שהמסורת היהודית שייכת לכולם באותה מידה, והממסד הרבני אמור לתת את השירות כדי שכל אחד יוכל לחוות את הרגעים היהודיים בצורה שהוא בוחר בה. אני אומר לאנשים שפונים אלינו, אל תיתנו למישהו אחר לקבוע לכם איך תיראה בדיוק החופה. היא שייכת לכם. יש ליבה של הלכות שצריך להתייחס אליה, אבל בלי להתעלם מעולם הערכים של הפונים.

"מתוך אותה גישה, אני לא מקבל את התפיסה שכל מי שמסיים את הגיור צריך להסתובב בלבוש מסוים ולשנות את כל עולמו. המתגיירים צריכים לאמץ אורח חיים מסורתי, הם צריכים להכיר את היהדות ולאמץ חלק ממנה, אבל זה לא מוכרח לבוא בניגוד טוטלי לכל העבר שלהם".

מה לדעתך צריך לעשות כדי לשפר את מערך הגיור?

"ראשית, יש לבנות הליך שקוף לחלוטין עם נגישות למידע איפה כל אחד עומד בהליך. שנית, הדיינים צריכים להיות כאלה שיכולים לתת מענה לצרכים המיוחדים של העולים. והכי חשוב, צריך להצמיד לכל מתגייר ליווי אישי מהטלפון הראשון, כשרק החל לברר על ההליך, ועד לטבילה במקווה – בדומה למדיניות הקליטה האישית שבנה משרד הקליטה".

"לא מדויק לומר שאין ליווי אישי למתגייר", אומר הרב פרופ' איש־שלום. "'המכון ללימודי היהדות' מלווה את התלמיד מהרגע שהוא נכנס בשעריו. אין תלמיד שמגיע אל בית הדין לבדו. הוא תמיד יגיע או בליווי מורה מהמכון או בליווי אחד מבני המשפחה המלווה. המשפחות המלוות מאורגנות על ידי המכון. יש לנו 3,000 משפחות מלוות, וכולן עושות את עבודתן בהתנדבות. ממש לאחרונה חילק המכון אותות הצטיינות לקהילות ולמשפחות הבולטות בנכונותן ללוות מתגיירים. אולי זאת ההזדמנות לקרוא לציבור בישראל, לקהילות ולמשפחות להתנדב וללוות מתגיירים. ככל שירבו כן ייטב".

איש־שלום נקרא אל דגל העשייה בתחום הגיור לאחר שוועדה בראשות השר יעקב נאמן ניסתה לבנות הליך גיור שיהיה מקובל על כל הזרמים – אורתודוכסים, קונסרבטיבים ורפורמים. הפתרון שמצאה הוועדה הוא הפרדה בין הגיור עצמו, שיהיה אורתודוכסי במאה אחוז ויבוצע בבתי דין מיוחדים שיוקמו לצורך כך, לבין הלימודים לקראת הגיור, שייעשו במכון משותף לשלושת הזרמים, שיפעל במסגרת הסוכנות היהודית. הרבנות הראשית לא הסכימה לקבל את הפתרון. ממשלת נתניהו הקודמת החליטה לאמץ את עקרונות הוועדה, ונתניהו זימן את איש־שלום לייסד את המכון ולעמוד בראשו.

את התפקיד התובעני הזה הוא ממלא בהתנדבות כבר למעלה מעשר שנים, במקביל לעבודתו כנשיא 'בית מורשה' בירושלים. "חשוב לי שיהיה ברור שאין לי פנייה אישית או אינטרסים בתפקיד שאני ממלא. אני לא לוקח שכר, לא הוצאות ולא כלום. זאת ההתנדבות שלי למען עם ישראל", הוא מסביר.

מאז הקמתו של המכון ללימודי היהדות עלה מספרם של המתגיירים. לפני הקמתו התגיירו בישראל מדי שנה כ־350 איש, ואילו בשנה האחרונה התגיירו במסגרת האזרחית והצה"לית כ־3,000 איש. אלא שעדיין מדובר במספרים הרחוקים מאוד מלהוות פתרון כולל להיקפם הרחב של הישראלים הלא־יהודים.

נזק מדיני־ביטחוני

המחלוקות והסערות המתעוררות חדשות לבקרים סביב נושא הגיור נוגעות בשאלות הרות גורל. איש־שלום מסביר שמדיניות הגיור משפיעה על יחסיה של מדינת ישראל עם יהדות התפוצות, ובמעגל רחב מכך עם העולם בכלל, כמו גם על צביונה ועתידה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. "אני מאמין שחקיקה בנושא הגיור ללא הסכמת כל הזרמים בארץ ובחו"ל עלולה לגרום נזק גדול. צריך לקיים דיאלוג שיביא להסכמה בין כל הזרמים. לתחושת הניכור של יהודים בעולם ממדינת ישראל יש השלכות מרחיקות לכת, למשל על הנכונות של יהודים בארצות הברית לנסות להשפיע על מדיניות ארצם כלפי ישראל. אם הם ירגישו מורחקים ודחויים, הם לא יוכלו למצוא תעצומות נפש להיאבק בשבילנו. מדובר ביהודים טובים, אוהבי ישראל הקשורים את גורלם עם מדינת ישראל, תורמים לארץ, משקיעים ויוצרים לובי פוליטי. הם נמצאים בחזית מאבק ההסברה של ישראל. אין לנו ידיד נאמן וקרוב יותר מהעם היהודי. יש לזכור שגם התמיכה האמריקנית בישראל נובעת מעוצמת יהדות ארצות הברית".

וביחס לבעיית הפנים־ישראלית מסביר איש־שלום: "למעלה מ־300 אלף מעולי ברית המועצות אינם יהודים על פי ההלכה, כתוצאה טבעית של גלות קשה תחת שלטון קומוניסטי שחיים יהודיים לא התאפשרו בו. יחד עם העולים היהודים על פי ההלכה עלו ארצה בנים, נכדים ובני זוג לא יהודים. אין להעלות על הדעת שמשפחות תתפצלנה. זאת שיבת ציון במובן היפה ביותר של המילה, כפי שישעיהו הנביא מתאר: 'וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב'. זה אופייה של העלייה באחרית הימים: חז"ל

> **הרב פרופ' בני איש־שלום:** "יחד עם העולים היהודים על פי ההלכה עלו ארצה בנים, נכדים ובני זוג לא יהודים. אין להעלות על הדעת שמשפחות תתפצלנה. זאת שיבת ציון במובן היפה ביותר של המילה, כפי שישעיהו הנביא מתאר את אחרית הימים: 'ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב'"

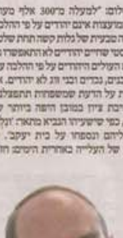

דיברו על כך. יש לנו אחריות לקבל את בני המשפחה של יהודים, לחבר אותם ולאפשר להם להצטרף לעם היהודי.

"יש היום בארץ 90 אלף ילדי עולים שאינם יהודים. זהו דור שלם. הילדים שלנו יתחתנו איתם. כבר היו מצבים של בני ישיבות שרצו להינשא וגילו שהכלה אינה יהודייה על פי ההלכה. הם גדלים פה, מדברים עברית, משרתים בצה"ל. לצערנו, יש מגוון מכשולים שלאורך השנים הרחיקו את המתגיירים מהרצון להתגייר. גם אלה שכבר מגיעים לבתי הדין, רק 50 אחוז מתוכם עוברים את הגיור בסבב הראשון, וחלקם בסבב השני. יש גם מי שמתייאש בדרך. התרגלנו למחשבה שאפשר להיות ישראלי בלי להיות יהודי. הולכים ומתפתחים כאן שני עמים יהודיים, והדבר מסכן את אחדות העם ואת אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית".

לדעתו של איש־שלום, הפתרון נעוץ במדיניות גיור הלכתית מקרבת ולא דוחה. לשם כך יזם את הקמתו של 'המכון למדיניות הגיור' בבית מורשה, בראשות הרב בני לאו. על שולחנו של איש־שלום במשרדו בבית מורשה מונחים שני כרכיו של הספר 'זרע ישראל'. את הספר, העוסק בשאלות הלכתיות על גיור, כתב חבר הכנסת מטעם ש"ס, הרב חיים אמסלם (שאף הציג את עיקריו במאמר בעיתון זה).

"מדובר בספר רציני וחשוב מאוד. הספר מציג את הזרם המרכזי בהלכה לאורך הדורות, ומוכיח שיש בהלכה מענה לאתגר של דורנו. ההלכה הרבה יותר מכילה ומקבלת ממדיניות הגיור בפועל של בתי הדין. ההלכה איננה דורשת מראש מהגר קיום של מצוות בפועל, אלא מדברת על קבלת עול מצוות במושג עקרוני. ההלכה לא מתעקשת עם המתגייר על כל פרט ופרט ולא דורשת ממנו להקפיד על קלה כחמורה, או להשתייך לקבוצה מסוימת ולהתלבש בדרך מסוימת. בהלכה אין בכלל מושג כזה של בישול גיור.

"בעיניי זה המבחן הגדול של הרלוונטיות של ההלכה בעולם מודרני. זה המבחן של הציונות הדתית והאתגר של הציונות ומדינת ישראל. אם לא תהיה קליטה רוחנית בדרך של גיור אותם אזרחים שהם ישראלים לכל דבר, זו תהיה אמירה חמורה מאוד שאין בהלכה ובתורה מענה לאתגר של זמננו. כל עלייה אחרת בעתיד תהיה בעלת מאפיינים דומים, ולכן ההשלכות על עתיד מדינת ישראל הן קריטיות. יש בהלכה הכלים להתמודד עם הסוגיה, ולשם כך הקמנו את המכון למדיניות הגיור בשיתוף הסוכנות, כדי לסייע למאמץ בעזרת גיבוש גישה הלכתית המתאימה לאתגר הדור, פרסום מחקרים הלכתיים בנושא ויצירת דעת קהל".

פניית 'יומן' ללשכת הראשון לציון, הרב שלמה עמאר, בשאלה האם בכוונת הרב הראשי להכריז בפרסיה כי הגיורים בצה"ל תקפים, לא נענתה בתגובה רשמית עד לשעת סגירת הגיליון. מקורב לרב עמאר הסביר כי הרב מתנהל בנושא בתבונה בשל כעסו על כך שראש הממשלה אינו מקדם את חוק הגיור, זאת אף על פי שחוק כזה יזכה לתמיכה רחבה בכנסת. לטענת אותו גורם, בנימין נתניהו חושש מהקהילה הרפורמית ולכן מעכב את החקיקה. הרב עמאר סבור שהפתרון הכולל לכל המחלוקות והבעיות סביב הגיור יפתר באמצעות חוק שלא יאפשר לבטל גיורים. אותו מקור טוען כי הרב עמאר סומך ידיו על הגיורים בצה"ל וכי נעשה עוול גדול למתגיירים. על פי הערכתו של הגורם יצא הרב עמאר בהודעה רשמית ברוח זו בימים הקרובים. ●